

הכנת הסוגיה כריתות דף יז עמוד ב – לקראת השיעור המסכם של עולם הספק

אין בו; שומן וחלב לפניו, ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל; אשתו ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן ואינו יודע באיזו מהן שגג; שבת ויום חול, ועשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזו מהן עשה - מביא אשם תלוי. כשם שאם אכל חלב וחלב בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת, כן על לא הודע שלהן אינו מביא אלא אשם תלוי אחד. אם היתה ידיעה בינתיים, כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. כשם שאכל חלב ודם ופיגול ונותר בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת, כך על לא הודע שלהן מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת.

גמ'. איתמר, רב אסי אמר: חתיכה אחת שנינו, ספק של חלב ספק של שומן; חייא בר רב אמר: חתיכה משתי חתיכות שנינו.

פתיחה:

במאי קא מיפלגי? רב אסי סבר: יש אם למסורת, מצות כתיב; וחייא בר רב אמר: יש אם למקרא, מצוות קרינן. איתיביה רב הונא לרב אסי, ואמרי לה חייא בר רב לרב אסי: חלב ושומן לפניו ואכל אחת מהן; מאי לאו מדסיפא שתי חתיכות, רישא נמי שתי חתיכות! אמר להו רב: לא תיזלא בתר איפכא, דיכול לשנויי לכו: סיפא בשתי חתיכות, רישא בחתיכה אחת. אי הכי, יש לומר חתיכה אחת מחייב, שתי חתיכות צריכא למימר? זו ואין צריך למימר זו. ולחייא בר רב דאמר: מדסיפא בשתי חתיכות, רישא נמי בשתי חתיכות, מיתנא תרתי למה לי? פרושי קא מפרש: ספק אכל [חלב] ספק לא אכל (חלב) - מביא אשם תלוי, כיצד? כגון שהיה חלב ושומן לפניו. אמר רב יהודה אמר רב: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של שומן ואחת של חלב, אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל - חייב; חתיכה אחת, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה - פטור.

1. אמר רבא: מאי טעמא דרב? דאמר קרא: ועשה אחת מכל מצות ה' בשגגה, עד שישגוג בשתים, מצות כתיב, מצוות קרינן.

קושית אביי על רבא:

איתיביה אביי, רבי אליעזר אומר: כוי, חייבין עליו אשם תלוי! אמר לו, ר' אליעזר סבר: יש אם למסורת, מצות כתיב. איתיביה: ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון - יוציא והולד כשר, וחייב באשם תלוי! הא מני? רבי אליעזר היא. איתיביה: נמצא על שלו - טמאין וחייבין בקרבן, על שלה אתיום - טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלה לאחר זמן - טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, ותני עלה: חייב משום אשם תלוי! הא מני? רבי אליעזר היא.

רש"י מסכת כריתות דף יז עמוד ב
נמצא על שלו - במסכת נדה בפרק כל היד (דף יד) דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים שני סדינים לקנח אחד לו ואחד לה נמצא על שלו ודאי בשעת תשמיש היה ובוועל נדה בשוגג הוה וחייבים שתי חטאות.
אתיום - לשון יווני הוא כלומר לאחר תשמיש.
לאחר זמן - התם מפרש שיעורא.
וחייבין באשם תלוי - ואמאי הא ליכא שתי מצוות.
אפשר לברר איסורו - דאשם תלוי אינו בא אלא להגין מן הייסורין עד שיוודע לו ויביא חטאת כדמפרש בפרק בתרא (לקמן/כריתות/כה) הילכך שתי חתיכות [ואכל אחת] ונשארה האחת אפשר שיבוא לאחר זמן בקי שיכיר אם זו הנותרת שומן ודאי חלב אכל ויביא חטאת אבל חתיכה אחת ואכלה אי אפשר לבררה.

2. א"ר חייא אמר רב: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל - חייב; חתיכה, ספק של שומן ספק של חלב ואכלה - פטור. א"ר זירא: מ"ט דרב? קסבר: שתי חתיכות אפשר לברר איסורו, חתיכה אחת אי אפשר לברר איסורו.

נפקא מינה – בין רבא לרבי זירא

מאי איכא בין טעמא דרבא לטעמא דרבי זירא? איכא בינייהו כזית ומחצה, לרבא - ליכא מצוות ופטור, לרבי זירא - אפשר לברר איסורו.

רש"י מסכת כריתות דף יז עמוד ב
ה"ג איכא בינייהו כזית ומחצה - כגון ב' חתיכות בזו כזית ובזו כחצי זית ואכל את של כזית ואין ידוע אם הוא חלב או שומן.
לרבא ליכא מצוות - ליכא ב' זיתים ופחות מכזית כמאן דליתיה.
לר' זירא אפשר לברר האיסור - בחצי זית זה הנשאר.

קושית רבי ירמיה על רבי זירא:

איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא, רבי אליעזר אומר: כוי, חייבין על חלבו אשם תלוי! אמר ליה, רבי אליעזר סבר: לא בעינן לברר איסורו.

איתיביה: ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון - יוציא והולד כשר, וחייב באשם תלוי! הא מני? רבי אליעזר היא. איתיביה: נמצא על שלה אתיום - טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלה לאחר זמן - טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, ותני עלה: וחייבין באשם תלוי! הא מני? רבי אליעזר היא.

3. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל - חייב; חתיכה, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה - פטור. אמר רב נחמן: מאי טעמא דרב? קסבר: שתי חתיכות איקבע איסורא, חתיכה אחת לא קבעה איסורא. מאי איכא בין איקבע איסורא לשאי אפשר לברר איסוריה?

נפקא מינה בין שלושת השיטות

איכא בינייהו כגון שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ובא עובד כוכבים ואכל את הראשונה ובא ישראל ואכל את השניה, לרבא - ליכא מצוות בעידנא דאכל ישראל, לר' זירא - אי אפשר לברר איסוריה, לרב נחמן - איקבע איסורא.

איתיביה רבא לרב נחמן, רבי אליעזר אומר: כוי, חייבין על חלבו אשם תלוי! ר' אליעזר לא בעי קביעותא לאיסורא. איתיביה: ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון - יוציא והולד כשר, וחייבין באשם תלוי! הא מני? ר' אליעזר היא.
איתיביה: נמצא על שלו - טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלה אתיום - טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלה לאחר זמן - טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, ותני עלה: וחייבין באשם תלוי! אישתיק.

לבתר דנפק, אמר: מאי טעמא לא אמרי ליה דהא מני? רבי מאיר היא, דלא בעי קביעותא לאיסורא, דתניא: השוחט אשם תלוי בחוץ - ר' מאיר מחייב, וחכמים פטורין. ואמאי? לימא ליה דר' אליעזר היא! הא קמ"ל, דר"מ בשיטת ר' אליעזר קאי.

סיום – חיבור לסוגיה שלמדנו

אמר רבה בר אבוא אמר רב: חתיכה, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה - באנו למחלוקת ר' אליעזר וחכמים.
לר' אליעזר מאי איריא כי אכלה? אפילו לא אכלה נמי, דהתנן, ר' אליעזר אומר: מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום! אמר רב אשי: ר' אליעזר אליבא דבבא בן בוטא, דתנן: אלא אומרין לו המתן עד שתכנס לבית ספק.